

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ КУРСАНТІВ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

MUSEUM PEDAGOGY AS A MEANS OF FORMING THE NATIONAL IDENTITY OF CADETS IN HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS

У статті розглянуто актуальну проблему формування національної ідентичності курсантів вищих військових закладів освіти в умовах глобалізації, інформаційних викликів та необхідності зміцнення національної безпеки засобом музейної педагогіки. Особливу увагу приділено потенціалу музейної педагогіки як інструменту виховання патріотичних цінностей, розвитку історичної пам'яті та громадянської відповідальності. Проаналізовано наукові праці українських та зарубіжних дослідників, які висвітлюють роль музейної педагогіки у формуванні національно-патріотичної свідомості учнів і студентів та наголошується на недостатності досліджень, які враховують професійну специфіку підготовки курсантів військових закладів освіти. Зазначено, що інтеграція музейної педагогіки в освітній процес курсантів сприяє не лише формуванню їхньої національної ідентичності, але й розвитку їх морально-вольових якостей, професійної мотивації й патріотичного світогляду. У роботі розглянуто історію становлення музейної педагогіки, її міждисциплінарний характер та ключові функції – освітню, виховну й комунікативну. Визначено, що музейна педагогіка дозволяє курсантам поглиблювати знання про військову історію, національні традиції, подвиги захисників Батьківщини, що формує їхню особисту ідентичність й готовність служити державі. Запропоновано рекомендації для ефективної інтеграції музейної педагогіки у військовий освітній процес, включно з використанням сучасних мультимедійних технологій та історичних реконструкцій. Врахування розроблених рекомендацій сприятиме засвоєнню знань, формуванню у курсантів глибокого розуміння історії, патріотичних цінностей та навичок аналітичного мислення, що є невіддільними складовими підготовки сучасного військовослужбовця, а також створенню емоційного зв'язку з минулим, що є важливим чинником формування національної ідентичності майбутніх офіцерів.

Ключові слова: музейна педагогіка, національно-патріотичне виховання, національна ідентичність, громадянська відповідальність, українська національна ідентичність, вищі військові заклади освіти.

The article deals with the urgent problem of forming the national identity of cadets of higher military educational institutions in the context of globalization, information challenges and the need to strengthen national security with the help of museum pedagogy. Particular attention is paid to the potential of museum pedagogy as a tool for fostering patriotic values, developing historical memory and civic responsibility. The article analyzes the scientific works of Ukrainian and foreign researchers that highlight the role of museum pedagogy in the formation of national and patriotic consciousness of pupils and students and emphasizes the lack of research that takes into account the professional specifics of training cadets of military educational institutions. It is noted that the integration of museum pedagogy into the educational process of cadets contributes not only to the formation of their national identity, but also to the development of their moral and volitional qualities, professional motivation and patriotic outlook. The paper examines the history of the formation of museum pedagogy, its interdisciplinary nature and key functions – educational, upbringing and communicative. It is determined that museum pedagogy allows cadets to deepen their knowledge of military history, national traditions, and the exploits of the defenders of the Motherland, which forms their personal identity and readiness to serve the state. Recommendations for the effective integration of museum pedagogy into the military educational process, including the use of modern multimedia technologies and historical reconstructions, are proposed. Taking into account the developed recommendations will facilitate the assimilation of knowledge, the formation of a deep understanding of history, patriotic values and analytical thinking skills in cadets, which are integral components of the training of a modern military officer, as well as the creation of an emotional connection with the past, which is an important factor in the formation of the national identity of future officers.

Key words: museum pedagogy, national-patriotic education, national identity, civic responsibility, Ukrainian national identity, higher military educational institutions.

УДК 371.38:378.14(477):355
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/83.1.22>

Вознюк О.М.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри воєнної історії
Національної академії сухопутних
військ імені гетьмана
Петра Сагайдачного

Жукова А.Р.,
докт. філос. у гал. педагогіки,
доцент кафедри іноземних мов
та військового перекладу
Національної академії сухопутних
військ імені гетьмана
Петра Сагайдачного

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах глобалізації, інформаційних воєн та посилення викликів національній безпеці виникає невідкладна необхідність у формуванні стійкої національної ідентичності, особливо серед курсантів вищих військових закладів освіти, які стануть офіцерами в майбутньому та захисниками нашої держави. Широкі можливості ефективного формування національної ідентичності курсантів у вищих військових

зкладах освіти закладені у музейній педагогіці, яка передбачає як навчання й виховання курсантів на музейному матеріалі, так і його теоретичне осмислення, а також підготовку фахівців у дусі патріотизму й відданості державі, що сприяє розвитку критичного мислення та усвідомлення їхньої ролі в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор, в яких розглядають цю проблему і підходи її розв'язання. Проблема використання музейної педагогіки в освітньому

процесі висвітлюється в численних наукових працях. Сучасні українські дослідники, серед яких Н. Скомороха, Л. Онопрієнко [5], О. Сокурєнко [6], Т. Ціпан [7] та ін., розглядають особливості використання музейної педагогіки для формування національно-патріотичної ідентичності учнівської молоді, національної ідентичності здобувачів освіти та національно-патріотичного виховання молодших школярів. Н. Дзюбишина [2] аналізує сучасні підходи до вивчення музейної педагогіки в закладах вищої освіти та зауважує, що сучасний музей завдяки клопіткій роботі музейних працівників та інтеграції новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, поступово перетворюється на справжній центр освіти й інформаційних технологій у сфері культури та творчих інновацій. Проте сьогодні недостатньо досліджено специфіку використання музейної педагогіки у формуванні ідентичності саме курсантів військових закладів освіти, враховуючи їхню професійну спрямованість та особливості світогляду.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наукові праці сучасних дослідників висвітлюють загальні аспекти музейної педагогіки, однак відсутній цілісний підхід до використання музеїв як засобу формування національної ідентичності курсантів у вищих військових закладах освіти. Крім того, залишається відкритим питання інтеграції музейного контенту у військовий освітній процес, враховуючи специфічні завдання підготовки курсантів, таких як зміцнення їхньої професійної мотивації та розвиток їх морально-вольових якостей.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розгляд особливостей використання музейної педагогіки як засобу формування національної ідентичності курсантів у вищих військових закладах освіти. Поставлена мета дослідження передбачає розв'язання таких завдань: 1) здійснити аналіз сучасного стану музейної педагогіки та її впливу на виховний процес; 2) обґрунтувати роль музейної педагогіки у формуванні патріотичних цінностей та національної ідентичності; 3) розробити рекомендації для інтеграції музейної педагогіки у систему підготовки курсантів військових закладів освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Насамперед розглянемо поняття «музейна педагогіка», що є ключовим для нашого дослідження. Термін «музейна педагогіка» виник на початку XX століття в Німеччині та пов'язаний із діяльністю німецьких філософів-просвітителів і музейних діячів, таких як Г. Кершенштейнер, А. Ліхтварк, Г. Фрейденгаль та інших. Вони зробили значний внесок у становлення і розвиток теорії та практики музейної педагогіки. Спершу цей термін використовували для позначення напряму

діяльності, орієнтованого на організацію взаємодії з учнями. Згодом було сформульовано концепцію освітньої ролі музею та запропоновано новий підхід до відвідувача, який розглядався як активний учасник діалогу. Така форма «музейного діалогу» дозволяла відвідувачам краще ознайомитися з експонатами музею. Зі зростанням соціальної ролі музеїв у суспільстві у др. пол. XX ст. (так званий «музейний бум») музейна педагогіка стає особливою галуззю знань та досліджень [1].

Опрацьовуючи українські та зарубіжні наукові джерела, І. Червінська зауважує, що музейна педагогіка є наукою, що займається дослідженням процесу виховання особистості через певні засоби, міждисциплінарною науковою галуззю, яка поєднує музеєзнавство й педагогічні дослідження, скеровані на досягнення освітніх цілей суспільства через специфічні форми музейної комунікації, а також діяльністю, що слугує зв'язком між культурними інституціями, їхніми колекціями й відвідувачами [8, с. 18-19].

О. Караманов трактує музейну педагогіку як «модель взаємної багатосторонньої комунікації закладу освіти та людини відповідного віку з культурним простором з метою соціалізації та розвитку творчих здібностей. Це синтез різноманітних наукових освітніх концепцій та педагогічних технологій, спрямованих на актуалізацію минулого, творче осмислення цінностей сучасності та проєктування особистісного розвитку у майбутньому» [3, с. 50].

О. Сокурєнко розглядає музейну педагогіку в контексті утвердження національної та громадянської ідентичності здобувачів освіти й через її виховну, освітню та комунікативну функції. Дослідниця розуміє музейну педагогіку як «міждисциплінарну науково-методичну діяльність, яка спрямована на виховання особистості, формування національної свідомості, патріотизму, історичної пам'яті та громадянської відповідальності здобувачів освіти через використання ресурсів музеїв, їхніх колекцій та форм інтерактивної комунікації» [6, с. 112].

Т. Ціпан наголошує, що музейна педагогіка – це напрям в освіті та вихованні, що спрямований на формування взаємодії людини з матеріально-культурним світом. Вона досліджує основні принципи, закономірності та методи роботи музеїв з різними аудиторіями, пропонуючи новий рівень засвоєння культури та мистецтва через музейні колекції. Головна мета музейної педагогіки – інтеграція історико-культурної спадщини світу в освітній процес. Це відкриває додаткові можливості для вчителів і учнів, допомагаючи їм усвідомити цінність автентичних об'єктів минулого. Такий підхід робить навчання більш цікавим та змістовним, сприяє розвитку загальної та національної культури, а також формуванню почуття належності до свого народу, рідного краю, його славетної

історії та унікальної культури українського народу [7, с. 314].

Таким чином, опрацьовані наукові джерела демонструють багатогранність концепту музейної педагогіки, що поєднує освітні, виховні, комунікативні й культурні аспекти. Усі дослідники сходяться на тому, що музейна педагогіка є міждисциплінарною галуззю, яка інтегрує музеєзнавство й педагогічні дослідження задля досягнення освітніх та виховних цілей. Відтак, музейна педагогіка є унікальним інструментом інтерактивної освіти, спрямованим на розвиток особистості, збереження національної ідентичності та популяризацію культурної спадщини.

Слід погодитись з О. Сокурено, що музейна педагогіка в освітньому процесі є провідним засобом формування національної та громадянської ідентичності, який допомагає здобувачам освіти усвідомити свою належність до народу, відчувати гордість за свою націю й культуру та розвивати готовність до активної громадянської участі. Зв'язок музейної педагогіки з утвердженням національної й громадянської ідентичності особистості ґрунтується на інтеграції освітнього потенціалу культурних закладів із суспільною потребою виховання свідомих громадян, які усвідомлюють свою належність до нації. Окрім того, музейна педагогіка сприяє збереженню й популяризації культурної спадщини, передає знання про національну історію, традиції та звичаї. Завдяки інтерпретації експозицій та колекцій здобувачі освіти долучаються до національного надбання, що формує почуття причетності до своєї культурної спільноти [6, с. 113].

Вважаємо, що музейна педагогіка є важливим засобом формування національної ідентичності й курсантів у вищих військових закладах освіти. Формування національної ідентичності через музейну педагогіку відбувається шляхом поглиблення знань курсантів про військову історію, виховання їх патріотичних цінностей, розвиток історичної пам'яті та громадянської відповідальності, формування національної культури тощо. До прикладу, у музеї курсанти мають змогу ознайомитись з героїчними подіями національної історії, подвигами військових та цивільних, які стали на захист своєї батьківщини, що сприяє формуванню у них поваги до обраної професії та усвідомлення її важливості для держави, особливо в умовах сьогодення. Шляхом ознайомлення з історією національних збройних сил, їхніми традиціями та символікою курсанти отримують можливість глибше усвідомити своє покликання як захисників держави, розвиваючи почуття гордості за свою країну. Використання сучасних музейних технологій, зокрема мультимедійних експозицій та історичних реконструкцій, дозволяє курсантам не тільки вивчати факти, а й занурюватися у контекст подій, що створює емоційний зв'язок з минулим,

що дуже важливо для формування національної ідентичності.

Окрім того, музейна педагогіка сприяє формуванню колективної ідентичності курсантів у вищих військових закладах освіти через особистісне усвідомлення свого місця в національній історії, що стимулює почуття належності до громади й відповідальності за її розвиток. Освітня діяльність музею також формує здатність курсантів аналізувати сучасні суспільні виклики на основі історичного досвіду, що здійснює позитивний вплив на розвиток громадянської зрілості та бажання брати участь у соціальних та політичних процесах.

Усе вищезазначене формує переконання, що музейна педагогіка діє як виховний та освітній засіб через специфічні методи комунікації, сприяє зміцненню національної та громадянської ідентичності курсантів, дає можливість не тільки усвідомити свою належність до нації, але й розвиває почуття відповідальності за її майбутнє.

В умовах збройних конфліктів та повномасштабних воєн зростає роль музейної педагогіки в освітньому процесі вищих військових закладів освіти, а викладачі за таких умов мають виконувати роль культурних посередників, який допомагає зберігати й передавати передавати національні цінності в кризові часи. Питання утвердження національної ідентичності є основоположним для формування патріотичних почуттів як серед курсантів, так і з-поміж викладачів, що особливо важливо для зміцнення обороноздатності країни й протидії агресії [4].

Ми розробили рекомендації для інтеграції музейної педагогіки у систему підготовки курсантів військових закладів освіти, зокрема:

- до навчальних планів слід включити курси з вивчення військової історії й національної культури із залученням музейних ресурсів;
- організовувати регулярні екскурсії, заняття та семінари на базі військово-історичних музеїв;
- систематично застосовувати в освітньому процесі мультимедійні технології для створення віртуальних експозицій, доступних курсантам для самостійного ознайомлення;
- організовувати та проводити тематичні дні, присвячені значущим подіям національної історії, таким як День Збройних Сил України, День Незалежності та інші важливі дати із залученням різних форм музейної педагогіки;
- проводити тренінги для викладачів із впровадження сучасних методик музейної педагогіки у роботу вищих військових закладів освіти.

На наш погляд, застосування вищезазначених рекомендацій сприятиме формуванню у курсантів глибокої національної свідомості, історичної пам'яті та гордості за свою країну, що є важливими компонентами підготовки майбутніх захисників держави.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. Отже, здійснивши дослідження музейної педагогіки як засобу формування національної ідентичності курсантів у вищих військових закладах освіти, виявлено, що музейна педагогіка у таких закладах освіти стає важливим інструментом для підвищення освітнього рівня курсантів, для виховання патріотичних і відповідальних фахівців та громадян, здатних усвідомлено захищати національні інтереси своєї держави. Музейна педагогіка в умовах вищих військових закладах є ефективним засобом формування національної ідентичності курсантів, сприяючи розвитку їхньої патріотичної свідомості, історичної пам'яті й відчуття належності до нації. Використання ресурсів музеїв, забезпечує комплексний вплив на особистісний розвиток майбутніх військових фахівців. Подальші перспективи в окресленому напрямі полягають у вивченні досвіду використання музейної педагогіки у вищих військових закладах освіти інших країн та можливостей імплементації цього досвіду в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Волошина О.В., Дмитренко Н.Є. Музейна педагогіка як засіб формування загальнокультурної компетентності здобувачів педагогічної освіти. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/5429/4852> (дата звернення: 20.05.2025).
2. Дзюбишина Н. Сучасні підходи щодо вивчення музейної педагогіки у закладах вищої освіти. *New pedagogical thought*. 2023. №113(1). С. 81–86.
3. Караманов О. В. Музейна педагогіка в системі сучасної освітньої парадигми та поширення наукових знань. *Музейна педагогіка в науковій освіті*: збірник тез доповідей учасників І Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28 листопада 2019 р., м. Київ. – Біла Церква: видавництво «Авторитет» ФОП Курбанова Ю. В., 2019. С. 48–50.
4. Музейна педагогіка в умовах воєнного стану: збірник матеріалів Міжнародного круглого столу, м. Київ, 26 травня 2022 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2022. 424 с. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-617-7945-45-0-424>
5. Скомороха Н., Онопрієнко Л. Музейна педагогіка як засіб формування національно-патріотичної ідентичності учнівської молоді: з досвіду роботи Шосткинського ВПУ. *Українське суспільство у перспективах розвитку: історичний, соціально-політичний, освітньо-педагогічний аспекти: матеріали*. 2025. С. 149–154.
6. Сокурєнко О. Музейна педагогіка в утвердженні національної та громадянської ідентичності здобувачів освіти. *Вересень*. 2024. №4. С. 108–123.
7. Ціпан Т. Технології виховання в НУШ: музейна педагогіка. *Інноватика у вихованні*. 2023. №17. С. 312–321.
8. Червінська І. Музейна педагогіка як інструмент взаємодії закладів освіти і музеїв у сучасному соціокультурному просторі. *Освітні обрії*. 2019. №2. С. 16–21.